

Шквир О.Л. А.С. Макаренко і здійснення класними керівниками особистісно зорієнтованого виховання // Національна освіта у контексті творчості А. Макаренка: Зб. наук. праць /За ред. проф. М. В. Левківського. – Житомир: ЖДЦНТІЕІ, 2003.– С. 129-131.

**Шквир О.Л.,
Житомирський педуніверситет**

**А.С.МАКАРЕНКО І ЗДІЙСНЕННЯ КЛАСНИМИ КЕРІВНИКАМИ
ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО ВИХОВАННЯ**

Важливою ланкою в структурі і діяльності української школи є класне керівництво. Сьогодні з утвердженням нової парадигми виховання (особистісно зорієнтованої) гостро постає проблема оновлення діяльності класних керівників сучасних загальноосвітніх шкіл та удосконалення підготовки майбутніх учителів до класного керівництва в педагогічних закладах України. Так, в Концепції 12-річної загальноосвітньої школи зазначається, що переорієнтація вчителя-вихователя від авторитарної педагогіки до педагогіки особистісно зорієнтованої є важливим завданням підготовки вчителів та їх професійного вдосконалення (1). Новий підхід в організації виховної діяльності потребує від сучасного класного керівника розуміння сутності, цілей, завдань особистісно зорієнтованого виховання та володіння відповідними технологіями. Звідси постає актуальна проблема щодо необхідності дослідження саме цих аспектів особистісно зорієнтованого виховання.

Вивчення сучасної психолого-педагогічної літератури (І.Д.Бех, В.М.Доній, В.О.Сухомлинська та ін) дає підстави нам стверджувати, що особистісно зорієнтоване виховання у нинішньому його варіанті певною мірою ґрунтується на методологічних принципах західної гуманістичної психології: самоцінності особистості, глибокої поваги та емпатії до неї, врахування її індивідуальності тощо. Особистісно зорієнтоване виховання передбачає мету формування і розвитку в дитини особистісних цінностей (2). Здійснення його неможливе без одержання певної інформації, що стосується окремого учня: знання вікових особливостей дитини, всебічне вивчення індивідуальних особливостей учнів. Воно передбачає вміння педагога визначати такий стиль особистого спілкування з учнем, вибирати з методів, форм, прийомів виховання такі, які з найбільшою ефективністю сприятимуть розкриттю його потенційних можливостей, нейтралізації негативних тенденцій його розвитку і цим шляхом – залучення до гуманістичних моральних цінностей та інтелектуальних надбань людства. Такий підхід в організації виховної діяльності потребує від класного керівника сучасної загальноосвітньої школи введення інноваційних технологій.

Технологія виховання, зазначає Н.Є.Мойсеюк, це чітко обґрунтована система педагогічних засобів, форм, методів, їх етапність, націленість на вирішення конкретного виховного завдання (3:318).

Аналіз сучасної педагогічної літератури (Л.В.Буркова, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська, Н.Є.Мойсеюк, О.М.Пехота та ін.) свідчить про те, що накопичено значний вітчизняний досвід використання технологій виховної роботи. Вивчення та впровадження його в практику загальноосвітньої школи допоможе, на нашу думку, значно поліпшити діяльність класних керівників.

Саме з цієї точки зору викликає теоретичний та практичний інтерес для кожного вихователя творчість видатного вітчизняного педагога А.С.Макаренка. Він стверджував, що діяльність вихователя – це робота організатора, це уміння створювати педагогічні ситуації, які б стимулювали ефективний розвиток школярів (4:266). А.С.Макаренко вперше

ввів у педагогіку термін “технологія”. Він вважав, що справжній розвиток педагогічної науки пов’язаний із її здатністю “проекувати особистість”, тобто чітко передбачати ті її якості і властивості, які мають сформуватися у процесі виховання (5). В своїх працях “Педагогічна поема”, “Прапори на баштах”, “Методика виховної роботи” та у численних своїх статтях він першим розкрив технологію колективного творчого виховання. Вся діяльність його колонії імені М.Горького та комуни імені Ф.Дзержинського була заснована на ідеях цієї технології: колективне рішення і виконання всіх дій; зміна складів зведених загонів; система перспективних ліній.

Згодом санкт-петербурзький учитель І.П.Іванов, узагальнивши ідеї А.С.Макаренка, розробив та апробував технологію колективного творчого виховання.

Докладніше розглянемо стадії (етапи) організації колективної творчої діяльності.

Етап I. Попередня робота колективу або колективне визначення цілей: визначення теми, мети, завдань майбутньої діяльності, висування перспектив перед учнями, вироблення у них переконання в суспільній значущості та необхідності майбутньої діяльності, захоплення всіх загальною справою. Іде обговорення: Що можна зробити? Для кого? Де? Коли? Хто братиме участь?

Етап II. Колективне планування справи: обговорення різноманітних пропозицій, варіантів плану, конкурс на кращу розробку плану, визначення оптимального для даних умов варіанту, підбір матеріалу, складання запитань-завдань, вибір ради справи. На цьому етапі головна роль відводиться дітям. Відповідь на поставлені запитання-завдання учні шукають спочатку в мікроколективах. Після цього збирається весь колектив і уважно слухає представника кожного мікроколективу. Це обговорення можна назвати “збором-стартом”.

Етап III. Колективна підготовка справи: розподіл доручень між учасниками, визначення завдань мікроколективам, вибори відповідальних, проведення анкети, організація контролю за виконанням завдань.

Етап IV. Проведення справи: зміст і методика проведення справи залежить від її форми, мети і завдань.

Етап V. Колективний аналіз: чи була користь, радість від діяльності навколишнім людям? Чи був колектив дружнім, організованим, доброзичливим? Хто показав себе з кращого боку і в чому? Кому можна висловити загальну подяку? Що треба враховувати в майбутній роботі? Головне, щоб кожний брав участь в аналізі досвіду проведеної колективної творчої справи, навчався оцінювати, аналізувати, брати уроки на майбутнє. Слово класного керівника – це роздум вголос, це нова ідея, нове завдання, нова пропозиція.

Етап VI. Найближча післядія: виконання рішень, прийнятих після аналізу справи. Відразу ж після підбиття підсумків слід докласти максимум зусиль для колективного втілення пропозицій, висловлених на підсумковому зборі, колективно накреслити програму наступних дій (6).

Аналіз сутності вищеописаної технології дає нам можливість зробити наступний висновок: технологія колективних творчих справ відповідає особистісно зорієнтованому вихованню, оскільки сприяє розвитку нахилів і задатків дитини, спонукає учнів до активних, самостійних і творчих дій у здійсненні корисно-значимих справ.

На жаль, описана технологія не була належно оцінена в радянські часи і тому досить невпевнено впроваджувалась у практику класного керівництва. Проте сьогодні вона заслуговує на особливу увагу.

Втім, використання означеної технології вимагає від вихователя певної професійної майстерності, на що неодноразово наголошував у своїх працях А.С.Макаренко. Він писав, що хороший вчитель повинен бути сам добре вихований, мати спеціальні знання, навички в організації і проведенні виховної роботи і одночасно володіти суто технічними вміннями. Умінню виховувати, відзначав А.С.Макаренко, необхідно вчитися як мистецтву (5).

На сьогоднішній день здійснено ряд досліджень щодо проблеми підготовки до класного керівництва. Так, різні аспекти загальнопедагогічної підготовки вчителя, його

професійного зростання знайшли відображення в працях О.О.Абдуліної, С.І.Архангельського, В.І.Загвязинського, Л.Г.Коваль, Б.І.Коротяєва, Н.В.Кузьміної, Ю.М.Кулюткіна, О.Г.Мороза, В.О.Сластьоніна, З.П.Шабаліної, А.І.Щербакова та інших вчених.

Шляхи формування професійної педагогічної майстерності викладені у працях Ю.П.Азарова, І.А.Зязюна, І.Ф.Кривоноса, О.В.Мудрик, Н.Г.Ничкало та інших.

Теоретична та практична підготовка педагога до виховної діяльності висвітлена у працях І.Д.Беха, В.І.Воробей, О.В.Киричук, Б.С.Кобзар, Л.Г.Коваль, Л.І.Міщика, В.П.Король, Г.В.Троцько та інших.

Підготовка майбутніх учителів до окремих напрямів діяльності класного керівника описана в працях В.Л.Воронова, Л.І.Макарової, Л.О.Масунової, Р.І.Пенькової, М.П.Федорова, Г.Я.Цибулько та інших.

Проте аналіз науково-педагогічних джерел дає нам підстави стверджувати, що проблема підготовки майбутніх класних керівників до здійснення особистісно зорієнтованого виховання недостатньо розроблена, а тому потребує і теоретичного, і практичного дослідження.

З цієї точки зору знову заслуговують на увагу думки А.С.Макаренка. Навчання вчителів, на його думку, повинно полягати “передусім в організації характеру педагога, вихованні його поведінки, а потім в організації його спеціальних знань та навичок, без яких жоден вихователь не може бути хорошим вихователем” (5:223). А.С.Макаренко виділив шляхи формування педагогічної майстерності, а саме:

- розвиток вміння вихователя “читати за обличчям” вихованців, за їхніми жестами, внутрішнім станом, намірами тощо;
 - формування вміння керувати своєю мімікою, поведінкою, жестами;
 - розвиток емоційно-вольових якостей і комунікативних умінь;
 - акторська підготовка;
 - психологічна підготовка, формування дослідницьких умінь майбутнього вчителя
- (7).

Таким чином, думки великого педагога не втрачають своєї актуальності і сьогодні. Тому здійснення особистісно зорієнтованого виховання за нових умов потребує глибокого вивчення праць А.С.Макаренка, який привніс ряд нових ідей у практику особистісно зорієнтованого виховання та підготовки майбутніх вихователів.

Література

1. Концепція 12-річної загальноосвітньої школи // Педагогічна газета. – 2000. - №9. – С.4-7.
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. - К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навч. посібник. - 2-е вид. – К.: Гранма, 1999. – С.241-345.
4. Макаренко А.С. Книга для батьків. – К.: Рад. школа, 1972. – 335 с.
5. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. – К.: Рад.школа, 1990. – 366 с.
6. Освітні технології: Навч.-метод. посібник / О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; За заг.ред.О.М.Пехоти. – К.: А.С.К., 2001.-С.181-196.
7. Левківський М.В. Історія педагогіки: Навчальний посібник. – Житомир: ЖДПУ, 2002. – С.218-235.